

ANALISIS PERBANDINGAN PENGISLAMAN KANAK-KANAK MENURUT HUKUM SYARAK DAN KERANGKA PERUNDANGAN MALAYSIA

*(Comparative Analysis of Child Conversion to Islam According
to Shariah Law and Malaysian Legal Framework)*

Redwan Yasin¹
redwan@upnm.edu.my

Nur Shafiqah Badlihisam²
fiqhsumayyah97@gmail.com

Nurul Hidayat Ab. Rahman³
nhidayat@ukm.edu.my

Sayuti Ab. Ghani⁴
sayuti@upnm.edu.my

Jabatan Kenegaraan, Kepimpinan dan Pengajian Islam,
Fakulti Pengajian dan Pengurusan Pertahanan, Universiti Pertahanan Nasional
Malaysia, Kem Perdana Sungai Besi, 57000 Kuala Lumpur, Malaysia.^{1, 2 & 4}

Fakulti Undang-undang, Universiti Kebangsaan Malaysia, 43600 Bangi,
Selangor, Malaysia.³

Pengarang Koresponden (*Corresponding Author*): ¹

Rujukan makalah ini (*To cite this article*): Redwan Yasin, Nur Shafiqah Badlihisam, Nurul Hidayat Ab. Rahman & Sayuti Ab. Ghani. (2024). Analisis perbandingan pengislaman kanak-kanak menurut hukum syarak dan kerangka perundangan Malaysia. *Kanun: Jurnal Undang-undang Malaysia*, 36(1), 63–88. [https://doi.org/10.37052/kanun.36\(1\)no4](https://doi.org/10.37052/kanun.36(1)no4)

Peroleh: Received:	6/9/2022	Semakan: Revised	3/10/2023	Terima: Accepted:	11/10/2023	Terbit dalam talian: Published online	1/1/2024
-----------------------	----------	---------------------	-----------	----------------------	------------	--	----------

Abstrak

Isu pengislaman kanak-kanak merupakan suatu polemik undang-undang yang sering dibincangkan di Malaysia. Punca utama permasalahan ini adalah disebabkan oleh tindakan ibu atau bapa muafak yang mengislamkan anak hasil perkahwinan terdahulu yang berumur di

bawah 18 tahun secara sebelah pihak sahaja. Dalil hukum syarak sering dikemukakan oleh pihak yang terlibat bagi menyokong tindakan pengislaman mereka. Faktor ketidakseragaman syarat persetujuan ibu bapa dalam peruntukan undang-undang Islam yang berbeza bagi negeri-negeri juga telah memberikan pemahaman yang berbeza dalam kalangan masyarakat untuk memahami prosedur pengislaman kanak-kanak. Oleh yang demikian, penulisan makalah ini bertujuan untuk mengkaji dan membandingkan kaedah pengislaman kanak-kanak menurut hukum syarak dan prosedur undang-undang di Malaysia. Kaedah kajian kepustakaan digunakan bagi pengumpulan data untuk dianalisis mengikut metode analisis kandungan. Hasil penulisan menunjukkan bahawa pandangan hukum syarak telah menggariskan beberapa kaedah pengislaman kanak-kanak berpandukan tahap kelayakan yang ditetapkan. Peruntukan undang-undang di Malaysia pula telah yang menetapkan syarat persetujuan ibu bapa bagi mengesahkan pengislaman individu bawah umur 18 tahun.

Kata kunci: Pengislaman, hak kanak-kanak, undang-undang kanak-kanak, hukum syarak, persetujuan ibu bapa, perundangan Malaysia

Abstract

The issue of converting children to Islam is a legal polemic that is often discussed in Malaysia. The leading cause of this problem is the action of the convert mother or father who has unilaterally converted their child under the age of 18 from the previous marriage to Islam. The parties involved frequently argue for Islamic law to support their initiatives towards Islamisation. The non-uniformity of parental consent requirements in the different provisions of Islamic law across states has also given rise to different perceptions among the community regarding the procedure for converting children to Islam. Therefore, the purpose of this paper is to study and compare the methods of converting children to Islam according to Shariah law and legal procedures in Malaysia. The literature review method was used for data collection, which was analysed using content analysis method. The results show that Shariah law has outlined several methods of converting children to Islam based on a set level of eligibility. The provisions of the law in Malaysia have set the conditions for parental consent to confirm the conversion to Islam of individuals under the age of 18.

Keywords: Islamisation, children's rights, child law, shariah law, parental consent, Malaysian legislation

PENDAHULUAN

Secara dasarnya, pengislaman ialah proses individu memeluk agama Islam dengan menyerahkan diri untuk beriman kepada Allah SWT. Dalam konteks kanak-kanak, terdapat perbincangan dalam kalangan ulama tentang keharusan bagi kanak-kanak untuk memeluk agama Islam melalui pilihannya sendiri dan mengikut agama ibu bapa yang menganut agama Islam. Hakikatnya, perbincangan berhubung dengan topik ini wajar diteliti kerana melibatkan hak dan kebajikan diri kanak-kanak yang dilindungi oleh hukum syarak. Ajaran Islam juga menjelaskan bahawa pembangunan kerohanian kanak-kanak dan anutan agama merupakan dua perkara yang berkait rapat yang tidak dapat dipisahkan kerana akidah dan iktikad merupakan tunjang pembentukan jati diri keagamaan dan keperibadian mulia dalam kehidupan mereka. Hal ini adalah berpandukan hadis Rasulullah SAW bahawa setiap kanak-kanak diklasifikasikan sebagai golongan insan yang suci daripada sebarang dosa atau kecelaan di sisi Allah SWT. Penegasan ini telah dinyatakan dengan jelas melalui sabda Rasulullah SAW:

“Setiap anak dilahirkan dalam keadaan fitrah. Maka ibu bapanya yang akan menjadikan anak tersebut Yahudi atau Nasrani atau Majusi”
(al-Bukhari, 1422:100)

Hadis tersebut sebagai dalil bahawa status kesucian fitrah tersebut adalah merangkumi kanak-kanak yang tidak dilahirkan sebagai Islam sehingga mencapai tahap dewasa. Setiap kanak-kanak dianggap beragama Islam kerana masih bersih daripada sebarang unsur kepercayaan yang merosakkan akidah Islamiah. Pandangan hukum syarak dalam perkara tersebut termasuklah kanak-kanak beragama Islam dan juga mereka yang lahir daripada ibu bapa bukan beragama Islam (al-Nawawi, 1996). Penggunaan istilah fitrah dalam hadis tersebut merujuk Islam yang menjadi agama secara semula jadi bagi setiap kanak-kanak ketika awal kelahiran sehinggalah kemudiannya secara perlahan-lahan mengalami perubahan dari segi kepercayaan agama dalam diri berdasarkan tarbiah yang diberikan oleh ibu bapa mereka tentang ajaran agama yang dianutinya.

Undang-undang Malaysia menetapkan bahawa ibu bapa merupakan golongan utama yang memikul tanggungjawab untuk melindungi kebajikan diri kanak-kanak dan berkuasa untuk menetapkan anutan

agama bagi kanak-kanak di bawah umur 18 tahun. Namun begitu, dalam apa-apa jua situasi konflik yang dihadapi oleh ibu bapa seperti perceraian akibat pertukaran agama ibu bapa, maka sebarang keputusan yang diambil haruslah menitikberatkan hak dan kepentingan diri kanak-kanak sebagai golongan rentan dalam institusi kekeluargaan. Penetapan anutan agama mereka tidak seharusnya dijadikan isu perbalahan atau dipaksa untuk memeluk agama Islam tanpa sebarang kerelaan. Kanak-kanak seharusnya berpeluang untuk membesar dengan anutan dan didikan agama yang mencukupi agar mampu menjadi sebahagian daripada individu yang berakhlak mulia pada masa akan datang.

PENGISLAMAN KANAK-KANAK ATAS KEHENDAK SENDIRI

Secara asasnya, hukum syarak menerima pengislaman yang dilakukan oleh kanak-kanak bukan Islam berdasarkan syarat-syarat yang ditetapkan. Antara syarat-syarat yang perlu dipenuhi bagi membolehkan kanak-kanak memeluk agama Islam atas kerelaannya sendiri termasuklah:

1. Mencapai tahap kelayakan

Walaupun secara teorinya hukum syarak menerima pengislaman kanak-kanak, tetapi penekanan terhadap syarat kelayakan tetap diberikan agar kanak-kanak tersebut tidak dibebankan dengan kewajipan agama yang di luar kemampuan diri. Dalam konteks ini, hak menganut agama bagi kanak-kanak perlu dinilai berpandukan tahap kelayakan kanak-kanak untuk memikul tanggungjawab dan kewajipan keagamaan. Majoriti ulama bersepakat untuk tidak menerima pengislaman kanak-kanak yang masih di bawah tahap *mumaiyiz* kerana mereka masih lagi tidak berkelayakan dan berkemampuan dari sudut akal fikiran untuk mengislamkan diri sendiri dalam apa-apa jua keadaan sekali pun tanpa persetujuan daripada ibu bapa atau wali. Penetapan hukum ini adalah berdasarkan ketidakmampuan mereka untuk melepasi tahap *al-idrak*, iaitu daya kefahaman bagi setiap perkara yang dilakukannya.

Kitaran *al-Idrak* bermula daripada waktu kelahiran sehinggalah lebih kurang sampai ke tahap umur tujuh tahun bergantung pada individu. Dalam tempoh tersebut, kanak-kanak masih dikira tidak mengetahui apa-apa dan tidak mampu untuk berfikir sepenuhnya tentang perbuatan yang dilakukannya terutamanya dari sudut kesan perbuatan tersebut. Peringkat yang kedua, kanak-kanak mempunyai separa daya kesedaran pada waktu

berumur lebih kurang tujuh hingga ke tahap baligh pada had terakhir, iaitu berumur 15 tahun. Para ulama meletakkan peringkat terakhir, iaitu daya pemikiran akal yang penuh dan dikira matang untuk membuat apa-apa juga tindakan yang difikirkan terbaik untuk dirinya dan masa depannya. Keputusan yang ingin dibuat oleh mereka pada tahap ini tidak memerlukan keizinan mana-mana pihak termasuklah walinya kerana menurut hukum syarak, setiap apa-apa yang dilakukan oleh insan pada tahap ini adalah di bawah tanggungannya sendiri (Ibnu Hazam: t.t:322).

Selain itu, hukum syarak menetapkan ciri kedua yang melayakkan kanak-kanak untuk mengislamkan diri sendiri mestilah mempunyai *al-ikhthiyar*, iaitu keupayaan membuat pilihan atau keputusan yang diinginkan tanpa bergantung pada mana-mana individu lain seperti wali seperti yang disyaratkan oleh hukum syarak. Oleh yang demikian, sekiranya kedua-dua ciri kelayakan tersebut masih belum disempurnakan, maka kanak-kanak masih belum lagi berkelayakan untuk memeluk agama Islam secara sendiri dan tidak dibolehkan untuk menanggung beban dan tanggungjawab keagamaan. Malah, golongan kanak-kanak juga tidak tertakluk pada balasan dosa atas kesalahan peribadi mereka atau sebarang bentuk hukuman terhadap kesalahan jenayah yang dilakukan oleh mereka kerana semua tanggungan dan kewajipan akan dikembalikan kepada ibu bapa atau penjaganya yang sah (al-Nawawi,1991:428). Penetapan ini berdasarkan sabda Rasulullah SAW:

“Telah diangkat penulisan (tanggungjawab & kewajipan) terhadap tiga golongan, iaitu orang yang gila sehingga dia kembali sedar, orang yang sedang tidur sehingga dia kembali bangun dan kanak-kanak yang masih kecil sehingga menjadi baligh” (al-Tirmidzi, t.t: 569)

Namun begitu, dari sudut Islam, kedua-dua peringkat ini akan sentiasa berkembang dalam kehidupan manusia bermula pada peringkat kanak-kanak sehinggalah pada tahap yang sempurna. Maka berdasarkan perkembangan inilah konsep kewajipan dan tanggungan seperti pelaksanaan ibadah dan juga hukuman atas kesalahan jenayah menurut Islam akan diperuntukkan kepada kanak-kanak bersesuaian dengan tahap kemampuan diri (Paizah, 1996:69).

2. Melafazkan kalimah syahadah

Dari sudut hukum syarak, terdapat perbincangan ulama yang menerima pengislaman kanak-kanak melalui ucapan kalimah syahadah. Salah satu daripadanya adalah berdasarkan hadis yang diriwayatkan oleh al-Tabrani tentang penerimaan Rasulullah SAW terhadap perbuatan Muslim al-Tamimi yang meminta sekumpulan kanak-kanak dan wanita untuk mengucapkan lafaz syahadah dan menyelamatkan mereka atas dasar pengislaman mereka. Hadis tersebut telah menjadi dalil bagi para ulama seperti al-Suyuti yang berpandangan bahawa pengislaman kanak-kanak bukan Islam dikira sah melalui lafaz syahadah berdasarkan dalil berikut:

Daripada Muslim al-Tamimi, maksudnya: “Nabi SAW telah mengutuskan kami dalam suatu peperangan. Suatu ketika sedang kami menyerang musuh, dan aku dapat mendahului sahabat-sahabatku dengan cara menunggang kuda. Lalu kami menemui para wanita dan kanak-kanak yang berteriak ketakutan. Lantas aku telah berkata kepada mereka: “Sukahkah kamu untuk menyelamatkan diri kamu?” Mereka menjawab: “Ya”. Maka aku membalas: “Ucapkanlah oleh kalian bahawa: Kami bersaksi tiada Tuhan melainkan Allah dan sesungguhnya Nabi Muhammad itu adalah hamba dan utusan-Nya”. Maka mereka pun melafazkan syahadah tersebut. Lantas para sahabat-sahabat yang lain mengatakan kepadaku: “Hampir sahaja kita memperoleh harta rampasan perang, akan tetapi engkaulah punca yang menghalang kami.” Kemudian kami pulang untuk berjumpa Rasulullah SAW, lalu Baginda bersabda: “Tahukah kamu apa yang telah dibuat olehnya (iaitu Muslim al-Tamimi)? Sesungguhnya Allah telah menulis baginya setiap manusia begini, begitu (yakni pahala tertentu bagi Muslim al-Tamimi)” Kemudian Baginda SAW telah mendekatiku.”(al-Tabrani, 1983:433)

Namun demikian, haruslah difahami bahawa inti pati hadis tersebut bukan untuk menjelaskan prinsip hukum syarak bahawa kanak-kanak dikira sebagai mukalaf yang mempunyai tanggungjawab keagamaan seperti golongan dewasa. Petunjuk daripada dalil tersebut terarah kepada penerimaan hukum syarak terhadap kesahan amalan ibadah yang dilakukan oleh kanak-kanak walaupun dilakukan sebelum umur baligh atas sebab pengislaman mereka. Sebagai contoh, para ulama menjelaskan ibadah berpuasa dan solat yang dilakukan oleh kanak-kanak tetap dikira sah walaupun tidak diwajibkan untuk melakukannya, selagi menepati rukun dan syarat sah ibadah tersebut. Sebaliknya, sebarang tanggungan

keagamaan seperti kesalahan jenayah tetap tidak diperuntukkan terhadap kanak-kanak selagi masih belum mencapai umur baligh (al-Suyuti, 1990:220). Pengislaman kanak-kanak melalui kaedah melafazkan syahadah diterima berdasarkan dalil pengislaman oleh para sahabat Rasulullah SAW ketika masih kecil seperti Saidina Ali bin Abi Talib, Asm'a bin Abu Bakar, Abdulullah ibn Umar dan Abdullah ibn Abbas yang menuruti pengislaman ibunya (al-Baihaqi, 2003:340). Dalil tersebut mampu menunjukkan bahawa pengislaman kanak-kanak melalui lafaz syahadah telah diterima pakai sepanjang tempoh penyebaran agama Islam tanpa penafian Rasulullah SAW.

Para ulama juga meletakkan dalil pengislaman kanak-kanak melalui kaedah syahadah berpandukan kisah yang diriwayatkan oleh al-Bukhari mengenai pengislaman seorang kanak-kanak beragama Yahudi yang melafazkannya di hadapan Rasulullah SAW ketika dirinya sedang sakit. Perbuatan tersebut diperakui oleh Baginda dengan ucapan syukur kepada Allah SWT atas *iqrar* (pengakuan) yang dilakukan oleh kanak-kanak tersebut dan mendoakan agar dia terselamat daripada balasan azab neraka. Imam al-Asqalani apabila menjelaskan tentang pensabitan hukum berpandukan dalil hadis tersebut bersetuju dengan pendapat yang mengesahkan keislaman kanak-kanak melalui lafaz syahadah sendiri dengan penuh kerelaan dan mengetahui maksud syahadah (al-Asqalani, 1379:221). Malah dalil ini menunjukkan bahawa harus untuk menyampaikan risalah Islam kepada golongan kanak-kanak yang mempunyai kemampuan untuk memahami inti pati syariat Islam dan mengajak mereka dengan penuh hikmah untuk memeluk agama Islam tanpa unsur paksaan agar dapat memberikan mereka kehidupan yang lebih sejahtera di dunia dan di akhirat berpandukan kesyukuran Rasulullah SAW kerana berjaya mengelakkan kanak-kanak tersebut daripada membesar atau menemui kematian dalam keadaan bukan Islam.

Syarat utama yang dibincangkan oleh para ulama adalah berkenaan dengan ucapan lafaz kalimah syahadah oleh kanak-kanak sendiri. Menurut rukun Islam, syarat utama bagi membolehkan seseorang itu diiktiraf sebagai individu beragama Islam ialah lafaz kalimah syahadah yang merujuk pengakuan dan bersaksi bahawa tiada Tuhan yang disembah melainkan Allah SWT, dan Nabi Muhammad SAW ialah Rasul dan utusan Allah SWT. Sekiranya lafaz tersebut berjaya diucapkan oleh individu dalam keadaan yang waras dan rela, maka pengislaman individu tersebut dikira sah dalam Islam dan wajib untuk mentaati

perintah agama. Para ulama menjelaskan bahawa sekurang-kurangnya terdapat lima syarat utama yang perlu dipenuhi bagi menyempurnakan lafaz syahadah oleh individu yang ingin memeluk agama Islam, iaitu *al-'Ilmu* (mengetahui makna dalam setiap apa yang dilafazkan olehnya), *al-Yaqin* (meyakini tentang maksud keislaman), *al-Qabul* (menerima ajaran dan kewajipan dalam Islam), *al-Inqiyad* (mematuhi setiap perintah keagamaan), *al-Tasdiq* (membenarkan setiap apa-apa yang disampaikan melalui dalil-dalil *Qat'ie* syarak), *al-Ikhlās* (merelakan diri atau ikhlas dengan lafaz kalimah syahadah) dan *al-Mahabbah* (mempunyai rasa kecintaan dan kasih sayang terhadap kalimah syahadah yang dilafazkan) (al-Jabirin, 2011:47–51).

Maka perbincangan para ulama adalah tentang lafaz syahadah oleh kanak-kanak sama ada diterima ataupun tidak setelah kanak-kanak memenuhi syarat-syarat tersebut. Sekiranya golongan dewasa ingin memeluk Islam tetapi tidak lengkap syarat-syarat tersebut maka pengislaman mereka dikira masih tergantung. Sebagai contoh, tidak dikira sah proses pengislaman seseorang yang dalam keadaan *Ikrah*, iaitu dipaksa memeluk Islam tanpa kerelaan. Justifikasi yang diberikan oleh ulama ialah lafaz syahadah mengandungi asas tauhid (mengesakan Allah SWT sebagai Tuhan Yang Esa dan hanya Dia layak disembah, dan mengakui Nabi Muhammad SAW pesuruh Allah SWT). Pengakuan disyaratkan untuk dilafazkan menggunakan lidah yang fasih atau boleh dilonggarkan sekurang-kurangnya mengikut kemampuan, contohnya memberikan isyarat khususnya bagi golongan yang mempunyai keuzuran. Syarat ini tidak boleh disempurnakan oleh individu lain atau dilakukan secara paksa kerana setiap penganut agama Islam wajib menyerahkan diri kepada Allah SWT dalam keadaan reda dan penuh keimanan (al-Attas, 1995:53).

Oleh yang demikian, antara persoalan yang selalu dibangkitkan dalam perbincangan hukum syarak adalah berkenaan dengan kewajipan bagi kanak-kanak untuk melafazkan syahadah sekiranya mengikut keislaman salah seorang ayah atau ibu, ataupun tidak perlu kerana secara automatik mereka telah dikira sebagai beragama Islam. Dalam konteks ini, para ulama berpandangan sekiranya pengislaman mereka melalui kaedah *al-Tab'iyah*, iaitu dengan mengikut agama Islam ibu bapanya, maka pengislaman tidak memerlukan lafaz syahadah dan memadai dengan melakukan perbuatan yang disyariatkan oleh Islam dalam keadaan sedar dan memahami konsep ibadah tersebut. Pengamalan ibadah boleh

dijadikan bukti kesahan pengislaman kanak-kanak yang mengikut agama Islam ibu bapa melalui kaedah tersebut. Malah, para ulama juga bersepakat menyatakan bahawa sekiranya kanak-kanak telah sampai umur baligh dalam keadaan beragama Islam, dan tidak melakukan bantahan terhadap agama Islam yang telah dianuti pada ketika itu, maka tidak perlu kepada perbuatan *Tajdid Syahadatain* yang bermaksud memperbaharui atau melafazkan syahadah semula bagi mengesahkan pengislaman mereka sewaktu kecil (Ibn Taimiyah, 1991:8).

PENGISLAMAN KANAK-KANAK MENERUSI KAEDAH *AL-TAB'YAH*

Perbincangan hukum syarak menjelaskan bahawa pengislaman kanak-kanak boleh berlaku secara langsung sekiranya ibu bapa telah memeluk agama Islam. Para ulama menetapkan bahawa agama kanak-kanak yang masih belum mencapai tahap baligh perlu mengikut agama ibu bapa yang memeluk agama Islam berpandukan aplikasi kaedah *al-Tab'iyah* yang diambil daripada salah satu kaedah asas hukum fiqah, iaitu *al-Tabi'u Tabi'* yang bermaksud sesuatu itu dihukum berdasarkan sesuatu yang mengikut bersamanya. Permasalahan ini telah dibincangkan oleh ulama dalam ruang lingkup *Ahwal al-Sakhsiah* (hal ehwal diri dan kekeluargaan insan). Para ulama bersepakat mengguna pakai kaedah ini untuk menetapkan bahawa kanak-kanak yang masih dalam lingkungan umur mumaiyiz akan mengikut agama ibu bapa yang telah memeluk agama Islam kerana mereka merupakan wali bagi kanak-kanak yang berhak untuk memilih agama yang terbaik di sisi Allah SWT untuk dianuti oleh kanak-kanak (al-Umrani, 2001:68). Antara dalil keharusan bagi penggunaan kaedah ini adalah berpandukan firman Allah SWT:

“Dan orang-orang yang beriman yang diturut oleh zuriat keturunannya dengan keadaan beriman, maka Kami hubungkan (himpunkan) zuriat keturunannya itu dengan mereka (di dalam syurga).” (*Surah al-Tur*, ayat 21)

Namun begitu, bagi situasi sekiranya salah seorang ibu atau bapa yang memeluk Islam, maka ulama daripada mazhab Hanafi, Shafii dan Hambali menjelaskan bahawa kanak-kanak akan mengikut agama salah seorang ibu atau bapa mereka yang memeluk Islam. Prinsip hukum

syarak ini juga digunakan bagi kes kanak-kanak yang kurang waras atau tidak mengetahui identiti diri ketika ditemui di kawasan yang di bawah penguasaan Islam. Antara justifikasi yang diberikan oleh ulama bagi pandangan ini adalah berpandukan prinsip kemuliaan dan ketinggian syariat Islam yang seharusnya menjadi keutamaan berbanding dengan kepercayaan atau agama lain. Malah, para ulama menjelaskan bahawa syariat Islam yang dibawa oleh Rasulullah SAW merupakan pilihan yang tepat dan terbaik bagi kanak-kanak dalam situasi tersebut supaya dapat memelihara kesucian fitrah dan nilai keislaman dalam diri kanak-kanak. Hal ini penting bagi mengelakkan kanak-kanak tidak dicorakkan dengan ajaran akidah selain Islam (Mausu'ah al-Fiqhiyyah, 1986:270). Pendapat ini bersandarkan dalil hadis Rasulullah SAW yang bermaksud:

“Agama Islam adalah paling tinggi dan tiada yang melebihi ketinggiannya.” (al-Baihaqi, 2003:338)

Selain itu, dalam konteks ini terdapat ulama yang menyatakan alasan mengapa agama Islam perlu diutamakan kerana berpegang pada prinsip hukum syarak, iaitu *al-Soghir Yatba' Khairal Dini Abawaina* yang bermaksud kanak-kanak kecil akan menuruti agama terbaik bagi salah seorang ibu bapa yang akan memberikan kesejahteraan hidup di dunia dan menempatkan dirinya ke dalam syurga Allah SWT (Abdul Karim Zaidan, 2000:446), berpandukan dalil al-Quran:

“Sesungguhnya agama diterima di sisi Allah SWT adalah Islam. Maka tidaklah berselisih orang-orang yang telah diberi kepada mereka kitab-kitab suci, kecuali setelah mereka memperoleh ilmu, dan akibat daripada kedengkian sesama mereka. (*Surah al-Imran*, ayat 19)

Sebaliknya, bagi kategori anak yang telah melepasi tahap baligh dan berakal, maka pengislaman berdasarkan kaedah *al-Tab'iyah* tidak lagi terpakai kerana mereka telah dianggap sebagai golongan mukalaf. Maka kanak-kanak tidak terikat pada kaedah fiqah tersebut dan mereka berhak untuk memilih sama ada untuk mengikuti salah seorang ibu atau bapanya yang memeluk Islam atau berterusan kekal dengan agama asal yang dianutinya. Hal ini bertepatan dengan prinsip kebebasan beragama dan larangan memaksa individu lain untuk memeluk agama Islam berpandukan firman Allah SWT dalam *Surah al-Baqarah*, ayat 256 (al-Sarhan, 2011:895).

Oleh yang demikian, segala pandangan dan kecenderungan peribadi akan menjadi asas utama dalam penetapan agama yang dianuti oleh mereka. Hukum syarak memberikan kanak-kanak yang telah baligh pilihan untuk memilih agama dan tidak seharusnya dipaksa untuk mengikut ibu atau ayah yang memeluk agama Islam kerana telah melepasi tahap *al-Idrak* dan *al-Ikhtiyar* seperti yang dibincangkan sebelum ini. Dalam konteks ini, hukum syarak menghormati dan meraikan kemahuan kanak-kanak yang telah baligh, iaitu sama ada untuk menganut Islam sebagai agama baharu atau berterusan kekal dengan agama asal kerana telah mencapai tahap baligh dan berkelayakan untuk bertindak seperti seorang dewasa termasuklah menganut agama mengikut pilihannya sendiri. Penetapan hukum ini adalah berpandukan dalil al-Quran yang menyebut:

“Dan apabila kanak-kanak daripada kalangan kamu telah baligh, maka hendaklah mereka meminta izin sama seperti cara minta izin orang yang tersebut dahulu (iaitu golongan dewasa), Demikianlah Allah menerangkan kepada kamu ayat-ayat-Nya; dan (ingatlah) Allah Maha Mengetahui, lagi Maha Bijaksana.” (*Surah al-Nur*, ayat 59)

Haruslah difahami bahawa syariat Islam menetapkan bahawa konsep *al-Taklif* yang bermaksud kebertanggungjawaban insan terhadap kewajipan beragama adalah tertakluk pada pencapaian had umur atau terdapat petanda zahir bagi seseorang telah baligh. Hukum syarak menjelaskan bahawa faktor umur bukanlah satu-satunya penanda aras yang mutlak bagi menentukan tahap baligh, bahkan baligh dari sudut Islam meliputi faktor penguat yang lain. Pemahaman terhadap teori penetapan baligh sewajarnya difahami bagi mengelakkan kezaliman terhadap hak beragama bagi kanak-kanak. Pertamanya, kriteria baligh dapat ditentukan sama ada melalui kaedah secara semula jadi atau penentuan had umur. Majoriti golongan fuqaha Islam menyatakan bahawa penentuan secara semula jadi atau yang dipanggil sebagai tabii dapat dilihat pada tanda-tanda fizikal dan perubahan diri yang berlaku pada kanak-kanak. Contohnya bagi kanak-kanak perempuan, permulaan kitaran haid ialah petanda utama tahap baligh seperti yang disebut dalam hadis Rasulullah SAW:

“Daripada Saidatina Aisyah meriwayatkan bahawa, suatu ketika Asma’ Abu Bakar masuk ke rumah Rasulullah SAW dengan berpakaian nipis. Lalu Rasulullah SAW: Wahai Asma’, apabila seorang daripada

kalangan kamu telah didatangi haid (baligh), maka tidak boleh dilihat baginya melainkan ini (Rasulullah SAW mengisyaratkan muka dan tapak tangan)” (Abu Dawud, 2009:199)

Bagi kanak-kanak lelaki pula, petanda utama tahap baligh adalah apabila keluar air mani melalui *al-Ihtilam* (secara bermimpi). Selain itu, hukum syarak juga menjelaskan bahawa petanda tersebut termasuklah perubahan diri secara fizikal yang berlaku pada diri kanak-kanak perempuan dan lelaki seperti berlaku penumbuhan bulu, rambut atau misai pada bahagian kemaluan, ketiak dan bahagian-bahagian lain pada tubuh badan kanak-kanak. Namun begitu, sekiranya perubahan secara tabii tersebut tidak berlaku, maka barulah penetapan terhadap tahap baligh dilakukan melalui kriteria had umur seperti yang telah ditetapkan oleh kebanyakan ulama Mazhab Ahlu Sunnah wal Jama’ah. Para ulama mazhab Shafi’i dan Hambali bersepakat menyatakan bahawa kanak-kanak tetap akan dikira baligh apabila telah berusia 15 tahun walaupun tidak wujud sebarang petanda secara tabii (semula jadi) tentang kesan baligh pada fizikal tubuhnya (Ibnu Qudamah, 1969:345). Sekiranya telah mencapai tahap baligh, maka segala hukum dan tanggungjawab keagamaan kembali pada diri sendiri tanpa perlu merujuk ibu bapanya. Malah sekiranya selepas baligh kanak-kanak tersebut berkeinginan untuk keluar daripada ajaran Islam, maka mereka tetap akan dihukum mengikut undang-undang Islam. Begitu juga jika selepas baligh, kanak-kanak tersebut ingin memeluk Islam, maka haruslah diterima dan perlu mengikut kaedah pengislaman golongan dewasa seperti yang ditetapkan oleh hukum syarak (Ibnu Taimiyah, 1984:21).

KETIDAKSERAGAMAN SYARAT PENGISLAMAN KANAK-KANAK MENURUT UNDANG-UNDANG

Kebiasaannya, tiada isu berbangkit berkenaan dengan status agama Islam bagi anak yang lahir melalui perkahwinan di bawah undang-undang syariah kerana bapa bagi anak tersebut berhak untuk mendaftarkan kanak-kanak sebagai beragama Islam dalam Borang Daftar Kelahiran/Kelahiran Mati di bawah Jabatan Pendaftaran Negara melalui kaedah Akta Pendaftaran Kelahiran dan Kematian 1957 [Seksyen 4(1) dan 7(1), Kaedah 3] (Jabatan Pendaftaran Negara, 2019). Sekiranya segala dokumen dan syarat dipenuhi, maka status agama bagi kanak-kanak

menjadi Islam dan tertulis pada sijil kelahirannya. Secara rasminya kanak-kanak tersebut akan membesar dengan tatacara kehidupan sebagai seorang Islam dan tertakluk pada undang-undang syariaah di Malaysia.

Bagi golongan bukan Islam yang memeluk Islam, terdapat prosedur undang-undang berkaitan dengan pengislaman saudara baharu (mualaf) di bawah undang-undang pentadbiran Islam yang perlu dipenuhi. Segala kaedah dan tatacara pengislaman diuruskan oleh Bahagian Pendaftaran Mualaf bagi Jabatan/Majlis Agama Islam Negeri. Terdapat beberapa penyediaan penting terutamanya dari sudut dokumentasi dan prosedur undang-undang yang perlu dipatuhi oleh individu yang ingin memeluk agama Islam. Sekiranya segalanya telah dipenuhi, maka pengislaman akan dilakukan dalam majlis pengucapan lafaz syahadah yang berlangsung di hadapan Pendaftar Mualaf yang dilantik dan perakuan status mualaf akan diberikan kepada individu tersebut. Namun begitu, jika diperhatikan wujud perbezaan dari sudut penggunaan istilah dan kedudukan peruntukan undang-undang yang akhirnya menimbulkan ketidakseragaman berhubung dengan syarat-syarat pengislaman di bawah akta atau enakmen bagi negeri masing-masing. Sememangnya kesemua inti pati peruntukan tersebut diambil daripada hasil perbincangan hukum syarak, tetapi kesan yang berlaku membawa kepada perselisihan faham, terutamanya dari sudut kaedah undang-undang yang diamalkan bagi setiap negeri.

Secara prinsipnya, undang-undang di Malaysia mengharuskan pengislaman kanak-kanak setelah memenuhi syarat-syarat di bawah akta atau enakmen Islam. Namun begitu, terdapat dua perkara utama yang perlu diberikan perhatian agar proses pengislaman individu di bawah umur 18 tahun diiktiraf sah menurut undang-undang bagi tujuan pendaftaran. Pertama, proses pengucapan syahadah oleh kanak-kanak itu sendiri pada ketika atau saat memeluk Islam mengikut kaedah yang telah ditetapkan seperti contoh yang termaktub pada Seksyen 107 & 108 Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003 dan Seksyen 96 & 97 Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Perak) 2004. Proses pengislaman kanak-kanak hanya dikira sah sekiranya kalimah syahadah dilafazkan oleh kanak-kanak sendiri, sama ada dalam bahasa Arab mengikut kemampuan sebutannya dan juga perlu memahami maksud bagi lafaz tersebut sebelum memeluk agama Islam. Kanak-kanak juga perlu melafazkan syahadah dengan rela hati tanpa pengaruh atau paksaan

oleh pihak tertentu termasuklah ibu bapa (Mohamed Azam & Ahmad Badri, 2016:19).

Perkara kedua ialah keupayaan memeluk agama Islam bagi individu kerana kanak-kanak dikategorikan sebagai golongan di bawah umur yang perlu mendapatkan keizinan ibu bapa atau penjaga bagi melengkapkan proses pengislaman tersebut. Penetapan ini bersesuaian dengan konsep perwalian yang tidak mengizinkan kanak-kanak untuk mengislamkan diri sendiri tanpa pengetahuan dan persetujuan wali kerana belum mukalaf dan masih di bawah tanggungan pihak wali. Sebagai contoh, seperti yang diperuntukkan di bawah Seksyen 117(b) Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003 dan Seksyen 106(b) Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Perak) 2004;

- i. Seksyen 117(b) Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Negeri Selangor) 2003:

“Seksyen 117. Keupayaan untuk memeluk agama Islam.

Bagi maksud Bahagian ini, seseorang yang tidak beragama Islam boleh memeluk agama Islam jika dia sempurna akal dan-

- (a) sudah mencapai umur 18 tahun; atau
- (b) jika dia belum mencapai umur 18 tahun, ibu dan bapa atau penjaganya mengizinkan pemelukan agama Islam olehnya.

- ii. Seksyen 106(b) Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Perak) 2004:

“Seksyen 106. Keupayaan untuk memeluk agama Islam.

Bagi maksud Bahagian ini, seseorang yang tidak beragama Islam boleh memeluk agama Islam jika dia sempurna akal dan-

- (a) sudah mencapai umur 18 tahun; atau
- (b) jika dia belum mencapai umur 18 tahun, ibu atau bapa atau penjaganya mengizinkan secara bertulis pemelukan agama Islam olehnya.

Kedua-dua peruntukan undang-undang tersebut secara jelas menekankan tentang dua perkara utama yang menjadi kriteria bagi pengislaman mana-mana individu, iaitu mestilah berakal dan mencapai umur 18 tahun. Maka, dapatlah difahami bahawa kebanyakan peruntukan akta atau enakmen lebih cenderung untuk berpegang pada prinsip penetapan umur seperti yang ditetapkan oleh Perlembagaan Persekutuan sebagai syarat keupayaan memeluk Islam seperti yang dilaksanakan di bawah pentadbiran agama Islam negeri Selangor, Perak, Negeri Sembilan

dan Kuala Lumpur. Istilah baligh tidak disebut langsung dalam enakmen-enakmen tersebut sebagai sebahagian daripada keupayaan untuk memeluk Islam.

Walau bagaimanapun, penggunaan istilah syarat baligh sebagai keupayaan memeluk Islam hanya terdapat pada Seksyen 181 Enakmen Pentadbiran Hal Ehwal Agama Islam Negeri Terengganu 1986 dan juga Seksyen 68 Enakmen Pentadbiran Undang-undang Islam Negeri Sabah 1992. Namun begitu, pelaksanaan di negeri Terengganu masih tetap mengikat dan disyaratkan pada umur 14 tahun tujuh bulan untuk sekatan pendaftaran Islam tanpa persetujuan ibu bapa. Di negeri Sabah pula, syarat umur 18 tahun telah ditetapkan seiring dengan syarat baligh bagi tujuan pengislaman dan pendaftaran di bawah undang-undang. Sebaliknya, syarat keupayaan dalam versi yang berlainan wujud dalam Seksyen 100 Enakmen Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan 1994 kerana tidak menggunakan istilah baligh atau syarat had umur untuk melafazkan syahadah. Syarat tersebut cukup sekadar memenuhi kehendak Qadhi yang dilantik oleh Majlis untuk memperakukan pengislaman yang telah dilakukan olehnya, dan seterusnya disahkan oleh pihak mahkamah.

Selain itu, ketidakseragaman yang sering mengundang perbahasan adalah pada penggunaan istilah “*atau*” dan “*dan*” dalam sebahagian akta atau enakmen pentadbiran Islam yang memberikan tafsiran dan pemahaman undang-undang secara berlainan dalam kalangan masyarakat umum dan juga pihak pelaksana undang-undang Islam terhadap isu penguasaan ibu bapa untuk mengislamkan anak mereka. Sebagai contoh, pemahaman cetek oleh segelintir ibu atau bapa yang memeluk Islam bahawa mereka boleh mengislamkan anaknya yang di bawah umur tanpa persetujuan bekas pasangannya yang bukan Islam (Khairul & Zainab, 2012:33). Malah, bagi mereka tindakan tersebut benar menurut syarak kerana dilihat selari dengan keputusan Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-87 yang bersidang pada 23 hingga 25 Jun 2009 yang menyatakan bahawa apabila salah seorang pasangan memeluk Islam, maka agama anak di bawah umur secara langsung akan mengikutinya. Fatwa ini disepakati berdasarkan masalahat penjagaan akidah anak tersebut dan mengambil kira pendapat hukum syarak yang menetapkan anak akan mengikut agama yang terbaik bagi ibu atau bapanya (JAKIM, 2015:222).

Sebaliknya, kaedah pengislaman sebegini dilihat tidak selari dengan pendapat badan fatwa negeri Perlis atas hujah bahawa hasil keputusan

tersebut tidak melambangkan hak kebebasan beragama menurut Islam kerana kanak-kanak akan dipertanggungjawabkan dengan beban keagamaan walaupun hakikatnya mereka belum sampai pada tahap yang sesuai. Oleh yang demikian, keputusan bagi kes penentuan hak hadanah dan agama anak bagi pasangan yang memeluk agama Islam tidak disandarkan pada syarat agama Islam semata-mata, tetapi melihat pada pemeliharaan hak kebajikan anak tersebut dan diserahkan kepada pihak mahkamah untuk menentukannya (Jabatan Mufti Negeri Perlis, 2015). Di samping itu, menurut garis panduan pengurusan Saudara Baharu (Mualaf) yang dikeluarkan secara rasmi oleh pihak Jabatan Kemajuan Agama Islam Malaysia (JAKIM), ibu bapa yang memeluk agama Islam dan mendapat hak jagaan terhadap anak tersebut boleh mendaftarkan anak tersebut sebagai mualaf dan sekiranya hak jagaan anak diberikan kepada yang bukan Islam, maka penukaran agama anak kepada Islam boleh dilakukan setelah mendapat persetujuan salah seorang daripada mereka dan mendaftarkannya dengan menggunakan borang-borang tertentu (JAKIM, 2019:15).

Sememangnya penetapan syarat kesahan berdasarkan umur 18 tahun di bawah akta atau enakmen pentadbiran Islam adalah berpandukan takrifan kedewasaan individu di bawah Seksyen 4 Akta Umur Dewasa 1971(Akta 21), iaitu berkaitan dengan had umur 18 tahun untuk diiktiraf dewasa dari sudut undang-undang. Namun begitu, bagi melengkapkan perbincangan tentang had umur bagi tujuan agama dan kepercayaan, maka hal tersebut seharusnya dibaca selari dengan Seksyen 4 dalam akta yang sama, iaitu:

Kecualian

4. Tiada apa-apa jua dalam akta ini boleh menyentuh-
 - (a) keupayaan mana-mana orang untuk bertindak dalam perkara yang berikut, iaitu perkahwinan, perceraian, mas kahwin dan pengambilan anak angkat;
 - (b) agama dan upacara dan kelaziman agama bagi sesuatu golongan orang di dalam Malaysia;
 - (c) sesuatu peruntukan yang terkandung dalam mana-mana undang-undang bertulis lain yang menetapkan umur dewasa bagi maksud undang-undang bertulis itu.

Namun begitu, jika dibandingkan dengan penjelasan sebelum ini, hukum syarak menggunakan istilah baligh bagi mentakrifkan tahap

kedewasaan kanak-kanak. Tidak dinafikan berakal ialah syarat bagi pengislaman individu, namun hukum syarak tidak sesekali mengehendkan umur tertentu untuk pengislaman kerana kelayakan beragama bagi seseorang individu hanya akan ditentukan melalui ciri-ciri baligh yang disepakati oleh ulama, bukan melalui angka umur semata-mata. Maka sekiranya seseorang kanak-kanak itu menjadi baligh tetapi masih di bawah umur, maka dia tetap mempunyai hak dan kelayakan untuk beragama dan pendapatnya untuk memilih agama adalah sah. Justifikasi utama bagi isu ini ialah hubung kait bagi tahap baligh dengan konsep taklif keagamaan kerana kanak-kanak hanya dikira mempunyai taklif (tanggungjawab) keagamaan apabila memenuhi sifat baligh (dewasa), tanpa mengira usianya ketika itu (Wafa' & Anita, 2014:33).

SOROTAN KES PENGISLAMAN KANAK-KANAK DI MALAYSIA

Tidak dinafikan sehingga kini masih terdapat isu pelanggaran hak dan kebajikan kanak-kanak dalam kes pengislaman individu di bawah umur yang berterusan menimbulkan polemik kemasyarakatan yang tiada berkesudahan. Seperti yang diketahui, punca utama polemik ini adalah apabila salah seorang pasangan bukan Islam yang pernah berkahwin di bawah Akta Memperbaharui Undang-undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976 memeluk agama Islam dan kemudiannya bertindak mengislamkan anak yang masih di bawah umur 18 tahun secara sebelah pihak tanpa memaklumkan atau mendapatkan persetujuan daripada pasangan terdahulu. Perlembagaan Persekutuan (PP) telah memberikan hak kepada ibu bapa untuk menentukan agama anak mereka seperti yang terkandung di bawah Perkara 12(4) Perlembagaan Persekutuan.

Pelaksanaan prinsip ini dapat dilihat dalam kes *Teoh Eng Huat v Kadhi Pasir Mas* [1990] 2 *MLJ* 300, yang diputuskan oleh Hakim Mahkamah Agong pada ketika itu dengan jelas menunjukkan bahawa kanak-kanak di bawah umur 18 tahun tidak mempunyai hak dari sudut perlembagaan untuk memilih agama sendiri dan tertakluk pada ibu bapa untuk menentukan agamanya kerana mereka dipertanggungjawabkan untuk mengutamakan kebajikan dan perkembangan hidup anak tersebut. Hakikatnya, pada peringkat awal mahkamah bicara telah menyatakan tindakan pengislaman oleh kanak-kanak tersebut walaupun masih di bawah umur, namun perbuatan tersebut dilakukan olehnya dalam keadaan sedar dan waras tanpa unsur paksaan. Oleh itu, terdapat sarjana undang-

undang yang berpendapat bahawa mahkamah dengan bidang kuasa yang diperuntukkan boleh dan sewajarnya mempertimbangkan unsur kehendak dan kemahuan kanak-kanak tersebut sebagai kebajikan diri yang perlu diutamakan, bukan sekadar terikat secara mutlak pada peruntukan undang-undang semata-mata. (Mohd Taufik & Narizan, 2016:99).

Namun begitu, tidak dinafikan bahawa penghakiman tersebut telah dilakukan dengan melihat skop yang lebih luas, iaitu kepentingan negara dan masyarakat yang perlu dipelihara kerana keadaan ini secara langsung tidak membenarkan kanak-kanak secara mudah untuk menerima sebarang bentuk arahan yang mempunyai hubung kait dengan unsur keagamaan sama ada daripada ucapan atau perbuatan tanpa kebenaran daripada ibu bapa atau penjaga yang sah. Pendapat ini dipersetujui oleh Harding (1996) yang melihat kepentingan untuk melindungi kanak-kanak daripada menjadi mangsa eksploitasi keagamaan oleh segelintir pihak yang tidak bertanggungjawab seperti memaksa kanak-kanak di bawah umur untuk mengikut ajaran atau menukar agama yang lain. Apatah lagi dalam persekitaran kepelbagaian agama, budaya dan kaum di Malaysia yang mudah untuk mempengaruhi anak-anak dengan unsur-unsur luar daripada ruang lingkup ajaran agamanya (Tie Fatt Hi, 2008:99). Justifikasi ini dilihat bertepatan dengan keputusan dalam kes *Tang Kong Meng v Zainon bte Md Zain & Anor* [1995] 3 MLJ 408 yang menolak pengislaman anak kepada plaintif yang telah dilakukan oleh keluarga angkat anaknya kerana bagi mahkamah perkara tersebut jelas menyalahi Perkara 12(4) Perlembagaan Persekutuan yang memperuntukkan hak penentuan agama anak di bawah umur hanya kepada ibu bapa kandung sahaja. Malah, sebarang bentuk arahan bersifat keagamaan seperti anutan agama atau penglibatan anak dalam pendidikan atau praktikal ibadah perlu mendapat persetujuan daripada ibu bapa kandung anak tersebut.

Terdapat pelbagai versi bagi tafsiran pihak mahkamah terhadap istilah *parent*, iaitu ibu bapa, sama ada bermaksud salah seorang daripadanya atau kedua-duanya sekali. Pemahaman terhadap isu ini amat penting terutamanya untuk menyempurnakan proses pengislaman kanak-kanak dari sudut undang-undang di Malaysia. Perkara ini juga dilihat memberikan kesan kepada anutan agama anak pada masa hadapan sekiranya tidak dipenuhi secara tepat. Jika diteliti melalui kes terdahulu yang pernah diputuskan berkaitan dengan konflik ini, seperti dalam kes *Chang Ah Mee v Jabatan Hal Ehwal Agama Islam, Majlis Ugama Islam Sabah & Ors*, [2015] 1 SHLR 51, Mahkamah Tinggi telah memberikan

tafsiran bahawa istilah “*parent*” pada Perkara 12(4) Perlembagaan Persekutuan bermaksud kedua-dua sekali, bukan sebelah pihak sahaja. Hal ini adalah kerana bagi Hakim Ian Chin dalam kes tersebut menjelaskan jika istilah tersebut (*parent*) ditafsirkan sebagai satu pihak sahaja sudah memadai untuk menentukan agama Islam, maka hal ini menampakkan unsur penafian terhadap hak pasangan seorang lagi yang sebenarnya masih mempunyai hak yang sama rata terhadap kebajikan anak tersebut kerana anak tersebut merupakan hasil daripada perkahwinan bersama sebelum berlaku pengislaman suami.

Malah Perlembagaan Persekutuan juga tidak membezakan jantina sama ada suami atau isteri yang berhak untuk menentukan anutan agama anak di bawah umur. Dalam kes yang lain, terdapat juga mahkamah bicara yang pernah mentafsirkan istilah *parent* dengan maksud sebelah pihak sahaja seperti dalam kes *Genga Devi Chelliah v. Santangam Damodaram* [2001] 2 CLJ 359 & *Subashini Rajasingam v. Saravanan Thangathoray & Other Appeals* [2008] 2 CLJ 1, yang menerima perbuatan pengislaman anak di bawah umur yang dilakukan oleh salah seorang pihak yang memeluk agama Islam. Dalam kedua-dua kes tersebut, pihak hakim Mahkamah Tinggi telah menerima pengislaman yang dilakukan terhadap anak tersebut dengan alasan defendan merupakan bapa kandung yang mempunyai hak pengislaman terhadap anaknya dan perbuatan mahkamah syariah yang mengesahkan pengislaman anak tersebut adalah sah kerana di bawah bidang kuasa yang diperuntukkan kepadanya. Sungguhpun penghakiman ini dilakukan oleh pihak mahkamah sivil, akan tetapi hal tersebut dilihat selari dengan kaedah *al-Tab’iyah* yang menetapkan agama anak akan mengikuti agama ibu atau bapa yang telah memeluk agama Islam.

Malah tafsiran *parental right* pada Perkara 12(4) Perlembagaan Persekutuan dengan bermaksud *singular* telah dijadikan prinsip penghakiman oleh Mahkamah Tinggi dalam kes *Nedunchelian V Uthiradam v. Nurshafiqah Mah Singai Annal & Ors* [2005] 2 CLJ 306, apabila perbuatan mengislamkan anak di bawah umur telah dilakukan oleh ibu yang memeluk Islam dan disahkan oleh mahkamah syariah. Maka apabila kes tersebut dibincangkan pada peringkat Mahkamah Tinggi Sivil, keputusan kesahan pengislaman tersebut dikekalkan walaupun dilakukan oleh pihak ibu sahaja kerana mendukung prinsip kesamarataan hak ibu bapa dalam menentukan agama anak. Malah hakim telah menyebut bahawa adalah memadai menurut Perkara 160(B)

Perlembagaan Persekutuan, penulisan teks autoriti adalah dalam konteks bahasa Melayu. Maka kebiasaannya istilah “ibu bapa” digunakan bagi maksud salah seorang kerana sekiranya yang ingin dimaksudkan adalah kedua-duanya, maka akan dipanggil dengan “kedua ibu bapa”. Perkara ini jelas sekali menunjukkan sebab mengapa pihak penggubal menggunakan istilah tersebut untuk maksud seorang sahaja dan bukan kedua-dua sekali bagi penyelesaian konflik kes tersebut.

Namun begitu, tafsiran ini tidak dipersetujui oleh sebahagian pengamal undang-undang yang kerap berkempen untuk pemerkasaan hak asasi kanak-kanak dan keadilan bagi setiap pasangan yang berkahwin. Bagi mereka prinsip *equality before law* seharusnya dipegang agar tidak berlaku pencabulan terhadap hak mana-mana pihak dalam perkahwinan sama ada ibu, bapa atau anak. Keputusan mahkamah mengharuskan salah seorang ibu atau bapa untuk menentukan agama anak kepada Islam adalah dianggap tidak mendukung prinsip keadilan dan ketinggian perlembagaan yang menekankan prinsip kesaksamaan. Terdapat dua hak individu yang akan teraniaya, iaitu hak pasangan yang bukan Islam terhadap kebajikan anaknya dan hak kebebasan anak untuk memilih agama yang diingini tanpa paksaan. Malah contoh penghakiman yang berpegang kepada tafsiran secara *singular* oleh pihak mahkamah dilihat tidak mampu memberikan pelepasan dan remedi undang-undang yang sewajarnya kepada pihak-pihak yang berkonflik terutamanya pihak isteri dan anak, sekali gus meninggalkan mereka dalam keadaan kecelaruan (Harding, 2012:379).

Penghakiman terkini yang dilihat akan menjadi pengikat dan rujukan bagi menyelesaikan isu anutan agama anak di bawah umur kepada Islam ialah pada kes *Indira Gandhi Mutho v. Pengarah Jabatan Agama Islam Perak & Ors and Other Appeals* [2018] 3 CLJ 145. Keputusan penghakiman oleh Mahkamah Persekutuan yang berpegang kepada prinsip kesamarataan antara ibu bapa apabila kedua-dua mereka mempunyai hak yang sama untuk menentukan anutan agama anak di bawah umur seperti mereka mempunyai hak bersama untuk memelihara kebajikan anak. Malah penukaran agama anak yang dilakukan oleh salah seorang ibu bapa tanpa persetujuan daripada satu pihak lagi tidak akan dikira sah kerana pengislaman anak tersebut tidak mengikut prosedur pentadbiran Islam yang tepat kerana anak tersebut tidak menghadirkan diri untuk lafaz syahadah. Oleh itu, hakim melihat bahawa memandangkan syarat Seksyen 96(1) Enakmen Pentadbiran Agama Islam (Perak) tidak

dipatuhi sepenuhnya oleh Bahagian Pendaftaran Muallaf, maka tindakan mendaftar dan mengeluarkan sijil tanpa pematuhan syarat mandatori statutori merupakan tindakan tanpa kuasa oleh Pendaftar Muallaf di bawah enakmen tersebut. Maka hakim juga berpendapat bahawa atas tindakan tersebut, Pendaftar Muallaf telah tersalah tafsir batas-batas kuasa beliau dan bertindak melampaui skopnya untuk mengislamkan anak perayu yang masih di bawah umur. Natijahnya, mahkamah memutuskan bahawa status anak tersebut perlu dikembalikan kepada anutan agama asalnya sebelum berlaku penukaran oleh bapanya, iaitu agama Hindu sama seperti ibunya. Implikasi yang haruslah difahami, walaupun pertikaian yang berlaku dalam kes tersebut melibatkan pengislaman kanak-kanak di bawah umur oleh seorang bapa beragama Islam, prinsip penghakimannya adalah terpakai dan mengikat kepada semua kes penukaran agama bagi semua kanak-kanak di Malaysia.

Malangnya, sehingga kini anak bongsu yang dilarikan oleh bapa muallaf tersebut masih belum dijumpai dan dikembalikan kepada pihak ibu seperti yang diputuskan oleh pihak mahkamah. Tindakan tidak bertanggungjawab ini telah memberikan imej buruk terhadap undang-undang Islam seperti yang dibangkitkan oleh segelintir pihak berhubung dengan keadilan terhadap hak bekas pasangan dan anak hasil daripada perkahwinan yang lalu. Prinsip kesamarataan hak ibu bapa dalam memelihara kebajikan kanak-kanak tidak sewajarnya dinafikan. Malah perbuatan tersebut juga mengundang persepsi negatif seolah-olah Pendaftar Muallaf telah melakukan tindakan yang melebihi peruntukan bidang kuasa di bawah enakmen Islam negeri. Tidak cukup dengan itu, Indira Gandhi dalam kes ini telah pun mengambil tindakan lanjut dengan mengeluarkan saman terhadap lapan (8) buah negeri berhubung dengan penukaran agama anak secara unilateral. Kes ini telah menjadi fokus perbincangan dan perdebatan yang luas dalam kalangan masyarakat Malaysia dan pada peringkat antarabangsa berkaitan dengan kesaksamaan undang-undang dalam bidang kekeluargaan.

CADANGAN

Adalah signifikan untuk mahkamah dan pihak-pihak yang terlibat supaya sentiasa meletakkan prinsip kepentingan terbaik buat kanak-kanak sebagai keutamaan dalam urusan membuat keputusan. Konsep ini merupakan prinsip asas yang menekankan bahawa dalam semua

keputusan yang berkaitan dengan kanak-kanak, baik dalam sistem perundangan, pentadbiran, atau perundangan keluarga, keputusan tersebut harus memberikan keutamaan terhadap kepentingan dan kesejahteraan terbaik kanak-kanak. Mahkamah terutamanya perlu memahami bahawa keputusan yang diambil mestilah memastikan keselamatan, kesihatan, dan kesejahteraan fizikal serta emosi kanak-kanak. Hal ini termasuklah aspek pemakanan, penjagaan kesihatan dan perlindungan daripada keganasan dan penyalahgunaan. Prinsip ini menggalakkan pendidikan dan pembangunan kanak-kanak dalam semua aspek kehidupan, yang termasuk di dalamnya pendidikan formal, perkembangan sosial, dan kesempatan untuk mencapai potensi mereka.

Selain itu, keputusan berhubung dengan penjagaan kanak-kanak harus mempertimbangkan hubungan kanak-kanak dengan ibu bapa atau penjaga mereka. Dalam kes apabila ibu bapa berpisah atau bercerai, prinsip ini berusaha untuk memelihara hubungan positif antara kanak-kanak dan kedua-dua ibu bapa. Haruslah disedari bahawa keperluan, keadaan, dan keupayaan setiap kanak-kanak boleh berbeza, dan keputusan harus bersesuaian dengan keadaan individu tersebut. Akhir sekali dalam mengguna pakai prinsip ini, pendapat dan kehendak kanak-kanak yang sudah cukup matang untuk membuat keputusan harus diambil kira dalam proses membuat keputusan yang melibatkan mereka. Pegangan teguh kepada prinsip ini disarankan kerana dipercayai mampu menyokong perkembangan kanak-kanak dalam suasana yang selamat dan memberikan keutamaan kepada kesejahteraan mereka.

Sehubungan dengan itu, dalam sesetengah kes, ibu bapa harus dituntun oleh peguam daripada kedua-dua belah pihak dengan saranan untuk berbincang secara baik dan berusaha mencapai penyelesaian di luar mahkamah atau melalui proses mediasi yang mencakupi isu agama anak. Proses ini juga melibatkan persetujuan bersama tentang anutan agama anak atau penyelesaian lain yang membolehkan ibu bapa yang bukan Islam mempunyai akses kepada anak-anak mereka bagi tujuan penjagaan secara bersama dengan aman dan harmoni.

Seterusnya, pihak mahkamah di Malaysia dalam bidang kuasa yang diperuntukkan terhadapnya, dirasakan wajar untuk menilai tahap kematangan dan kebijaksanaan kanak-kanak untuk memutuskan hala tuju dan pendidikan keagamaan yang dimahukan oleh mereka, dan tidak hanya terikat secara mutlak kepada faktor umur semata-mata. Pengamalan sebegini dilihat mampu memelihara kebajikan beragama bagi anak di

bawah umur khususnya dalam konflik pengislaman anak oleh salah seorang ibu bapa mualaf. Tambahan pula, peredaran masa zaman kini semakin canggih dan mampu mematangkan akal dan pemikiran kanak-kanak lebih awal daripada usia yang diperuntukkan oleh undang-undang. Maka hak beragama bagi kanak-kanak amat wajar untuk diraikan supaya tidak berlaku sebarang paksaan dari sudut anutan dan amalan keagamaan.

Pindaan yang holistik perlu dilakukan pada peruntukan atau akta tentang keupayaan kanak-kanak di bawah umur untuk memeluk agama Islam di setiap negeri di Malaysia. Peruntukan ini harus diubah agar selaras, jelas dan tidak tersirat. Pindaan tersebut perlu lebih terperinci dan meliputi proses lengkap pertukaran agama anak. Tujuannya adalah untuk mengelakkan konflik antara kedua-dua mahkamah dalam isu yang berkaitan dengan agama anak-anak yang boleh menjejaskan keharmonian masyarakat majmuk di Malaysia. Pindaan kepada Seksyen 3 dan Seksyen 51 Akta Membaharui Undang-undang (Perkahwinan dan Perceraian) 1976 perlu diteliti semula agar selaras dengan peruntukan dalam Akta dan Enakmen Undang-undang Keluarga Islam di semua 14 negeri di Malaysia. Keselarasan antara undang-undang sivil dengan undang-undang syariah perlu dilakukan untuk memastikan keadilan bagi semua pihak tanpa mengurangkan bidang kuasa mana-mana mahkamah. Mahkamah sivil dan mahkamah syariah juga boleh bekerjasama secara lebih erat dalam kes yang melibatkan pertukaran agama anak-anak. Kerjasama ini dapat membantu memastikan keadilan dan pemahaman yang lebih baik tentang hak dan prosedur yang berkaitan. Kesemua cadangan ini dipercayai mampu membantu negara untuk mencapai penyelesaian yang terbaik demi kesejahteraan hidup kanak-kanak.

KESIMPULAN

Penetapan hukum syarak telah menggariskan panduan tersendiri dalam pengislaman kanak-kanak dan tidak menetapkan syarat usia dalam pengislaman berpandukan dalil sunnah Rasulullah SAW. Hal ini adalah kerana hukum syarak lebih berpegang pada prinsip baligh yang ditentukan berdasarkan ciri-ciri kematangan akal dan fizikal yang dijelaskan oleh ulama Islam. Peruntukan undang-undang di Malaysia jelas memperuntukkan bahawa persetujuan kedua-dua ibu bapa diperlukan untuk menyempurnakan prosedur pengislaman anak di bawah umur 18 tahun. Pengamalan undang-undang di Malaysia sama ada pada peringkat

Persekutuan dan undang-undang Islam di negeri-negeri lebih cenderung pada penetapan syarat umur, iaitu 18 tahun bagi mengklasifikasikan kanak-kanak sebagai golongan dewasa yang mempunyai kebebasan beragama tanpa terikat pada hak penguasaan oleh ibu bapa atau penjaga.

Kesimpulannya, pengislaman kanak-kanak berpandukan kedua-dua perspektif ini perlu difahami dengan jelas oleh seluruh rakyat Malaysia terutamanya orang Islam agar mengambil tindakan yang selari dengan penetapan hukum syarak dan peruntukan undang-undang di Malaysia. Perkara ini juga wajar difahami secara komprehensif bagi mewujudkan keharmonian hidup beragama dalam kalangan masyarakat majmuk di Malaysia. Antara kepentingan utama berpegang pada tahap umur bagi menyempurnakan pengislaman kanak-kanak adalah untuk mewujudkan keselarasan supaya tidak berlaku konflik keagamaan yang memangsakan masa depan kanak-kanak.

PENGHARGAAN

Penghargaan kepada pihak Universiti Pertahanan Nasional Malaysia dan Kementerian Pendidikan Tinggi atas kerjasama dalam kajian ini serta bantuan sokongan geran penyelidikan, iaitu kod kajian: FRGS/1/2021/SSO/UPNM/02/.

RUJUKAN

- Abdullah Basmeih. (1998). *Tafsir pimpinan al-Rahman kepada pengertian al-Quran*. Dar al-Fikr.
- Abu Dawud, Sulaiman bin al-Asy'at Al-Syajestani. (2009). *Sunan Abi Dawud Tahqiqi Shuaib al-Arnaaut* (Jil 6). Dar ar-Risalah al-Ilmiah.
- Abu Zakariya Muhyiddin bin Sharaf. (1991). *Raudhatul Talibin wa Umdatun Muftin Tahqiq: al-Shawish Zahir*, Jil. 5. Maktabah Islamiy.
- Abdul Karim Zaidan. (2000). *al-Mufasssal fi Ahkam al-Mar 'ah wa Bait al-Muslim fi al-SyarCah al-Islamiyyah* (Juz. 9). Muassasah al-Risalah.
- al-Asqalani, Ibnu Hajar, Ahmad bin Ali. (1379). *Fathu al-Bari Sharh Soheh Bukhari* (Jil. 3). Darul Ma'rifah.
- al-Attas, Syed Mohd Naquib. (1995). *Prolegomena to the Methapysic of Islam*. ISTAC.
- al-Baihaqi, Abu Bakar, Ahmad al-Husin. (2003). *Sunan al-Kubra lil Baihaqi tahqiq Muhammad Abdul Qadir Ata'* (Jil. 6). Dar al-Kutub al-Ilmiah.

- al-Bukhari, Abu Abdullah, Muhammad bin Ismail. (1422). *al-Jami' al-Musnad al-Sohih al-Mukhtasar min Umur Rasulullah (Soheh Bukhari) tahqiq Muhammad Nasir al-Nasir* (Jil. 9). Dar al-Tuq al-Najat.
- al-Jabirin, Abdullah Abdul Rahman. (2011). *as-Shahadatan ma'nahumu wa mastalzimuhu kull minhuma*. Dar Ibn Qasim.
- al-Nawawi, Abu Zakariyya Yahya bin Sharifuddin. (1996). *Sharh Muslim bi Sharh al-Imam Muhyiddin bin Zakariyya al-Nawawi*. Dar al-Salam.
- al-Sarhan, Muhyi Halal. (2011). *Qawa'id Fiqhiyyah fi Ahwal al-Shakhsiah*. Darul Kutub Ilmiah.
- al-Suyuti. (1990). Jalaludin, Abdul Rahman bin Abu Bakaral-Asybah wa al-Nazair (Jil. 1). Darul Kutub Ilmiah
- al-Tirmidzi, al-Mubarakfuri. (t.t). *Muhammad Abu Ala' Tuhfatul Ahuzi bi Sharah Jami' al-Tirmidzi* (Jil. 4). Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- al-Tobrani. (1989). Abu Qasim, Sulaiman bin Ahmad, *Mu'jam al-Kabir tahqiq Hamdi bin Abdul Majid* (Jil. 19).Maktabah al-Ulum wal Hukum.
- al-Umrani. (2001). Muhammad al-Kadi, *Fiqh al-Usrah al-Muslimah fi al-Mahajir*. Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Harding, A. (1996). *Law, government, and the Constitution in Malaysia*. Dlm. Tie Fat Hii (Ed.), *Constitutional Challenge to Freedom of Religion in Schools in Malaysia. Australia & New Zealand Journal of Law & Education, 13(2), 1327-7634* (2008).
- Harding, A. (2012). Malaysia: Religious pluralism and the constitution in a contested polity. *Middle East Law and Governance, 4, 2-3*.
- Ibnu Taimiyah, Abi al-Abbas Taqiyudin. (1991). *Dar'ul Ta'arud al-Aqli wa Naqli Tahqiq Muhammad Rashad* (Jil. 8). Jami'ah Imam Muhammad ibn Su'ud al-Islamiyyah.
- Ibnu Taimiyah, Abi al-Abbas Taqiyudin. (1984). *Daqai'q al-Tafsir al-Kami' li Tafsir al-Imam ibn Taimiyah Tahqid Muhammad Sayyid Jalind* (Jil. 3). Muassah Ulum Quran.
- Ibnu Hazam. (t.t). Ali bin Ahmad bin Said, *al-Mahalliy bil Aasar* (Jil. 7). Dar al-Fikr.
- Ibnu Qudamah. (1969). Abi Muhammad Abdallah bin Ahmad bin Muhammad, *al-Mughni*. Matba'ah al-Kaherah.
- Jabatan Kemajuan Agama Islam Malaysia (JAKIM). (2019). *Garis panduan pengurusan saudara baru (Muallaf)*. <http://www.islam.gov.my/images/garis-panduan/Garis-Panduan-Pengurusan-Saudara-Baru.pdf>
- Jabatan Kemajuan Agama Islam Malaysia (JAKIM). (2015). *Kompilasi pandangan hukum muzakarah jawatankuasa fatwa mki*. Bahagian Pengurusan Fatwa JAKIM.
- Jabatan Mufti Negeri Perlis. (2015). Mesyuarat Jawatankuasa Fatwa Negeri Perlis Kali Ke-18/2015. 22-23 April 2015.

- Jabatan Pendaftaran Negara (JPN), Akta Pendaftaran Kelahiran dan Kematian 1957 [Seksyen 4(1) dan 7(1), Kaedah 3].
- Jabatan Pendaftaran Negara (JPN). (2019). Kaedah-kaedah pendaftaran dan kematian 2019.
- Khairul Aisamuddin & Zainab Hanis. (2012) *Conversion to Islam of one parent: Effects to the religion of the child* [Unpublished thesis]. Universiti Teknologi MARA.
- Mausu'ah al-Fiqhiyyah. (1986). *Wizarah al-Awqaf wa Shu'un al-Islamiy*. Jil 4, Kuwait:
- Mohd Taufik Mohd Tasrip & Narizan Abdul Rahman. (2016). Pertukaran agama salah seorang ibu bapa bukan Islam di Malaysia serta implikasinya kepada kebajikan kanak-kanak. *Journal of Shariah Law Research*, 1(1), 89–104.
- Mohamed Azam & Ahmad Badri. (2016). Penukaran agama kanak-kanak. *IAIS Malaysia Policy Issue Papers* No. 3.
- Wafa' Yusof & Anita Abdul Rahim. (2014). The age of criminal responsibility from the persepective of Malaysian shariah law. *Asian Sosial Science*, 10(10).